

Administracja publiczna

Administracja a społeczeństwo obywatelskie

Dr hab. Ryszard Szarfenberg

rszarf.ips.uw.edu.pl/apub/

Trzy tradycje ustrojowe, trzy kultury polityczne i administracyjne

- **Statocentryczne** - wychodzące od państwa, jako podstawowej formy organizacji społecznej, także z tego powodu będącego twórcą prawa
- **Socjetocentryczne** - państwo traktuje się jako formułę samoorganizacji obywatelskiej
- **Nomocentryczne** - podstawowym punktem odniesienia jest prawo ujmowane jako twór autonomiczny

Trzy podstawowe pojęcia dla wyróżniania typów tradycji ustrojowych i kultur administracyjnej

Credo z podręcznika

- Współczesne państwo demokratyczne nie może - choć takie z reguły są jego podstawy na kontynencie europejskim - kontynuować tradycji statocentryzmu. **Musi ono przejmować wątki socjetocentryzmu**

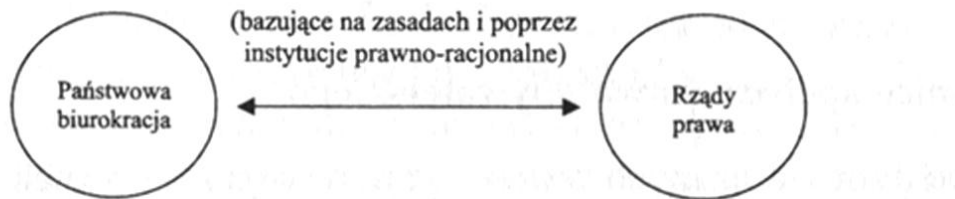
Socjetocentryzm

- Koncepcja genezy państwa jako wyniku umowy społecznej w wersji liberalnej, J. Locke'a
  - Powstanie państwa – dwa etapy umowy społecznej
    - 1) Najpierw ludzie stworzyli społeczeństwo (społeczeństwo obywatelskie jest więc pierwotne w stosunku do państwa)
    - 2) Następnie społeczeństwo utworzyło państwo i przekazało mu uprawnienia władzy publicznej
- Podstawowe założenia koncepcji Locke'a
  - Prymat jednostki nad zbiorowością (indywidualizm)
  - afirmacja stosunków rynkowych (kultura kontraktowa)

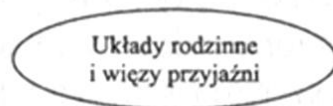
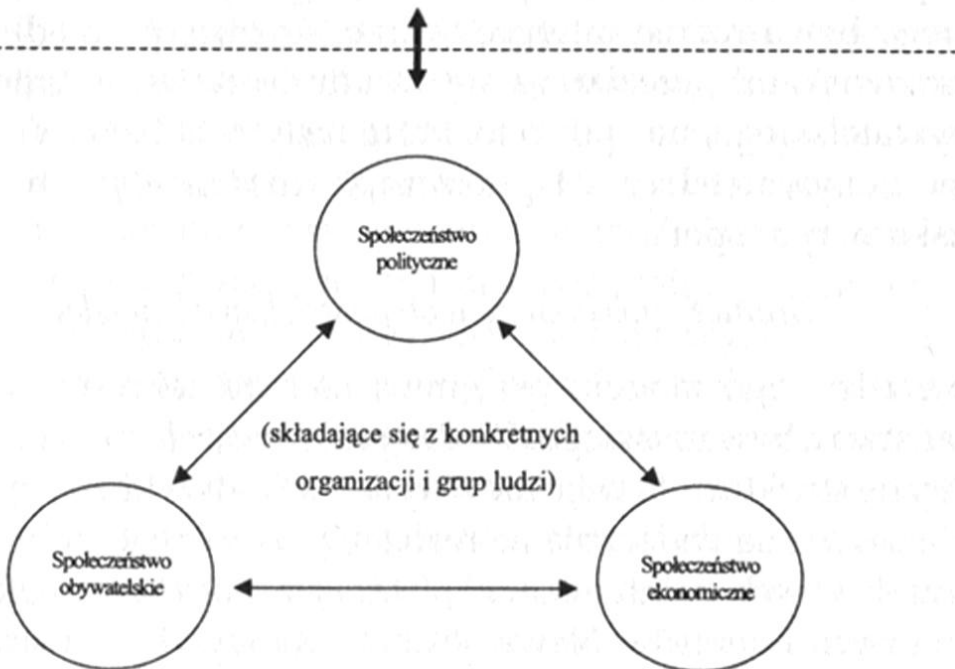
Koncepcja trzech sektorów

- **Pierwszy – sektor gospodarczy**, który tworzą przedsiębiorcy z zasady prywatni, nastawieni na prywatny zysk (*for-profit*)
- **Drugi – sektor władzy publicznej**, zorientowany na realizację dobra wspólnego, interesu publicznego
- **Trzeci – sektor organizacji pozarządowych**, o charakterze niepublicznym, ale nastawionych na cele zbiorowe, a nie na zysk prywatny (*not-for-profit*)

SFERA PUBLICZNA

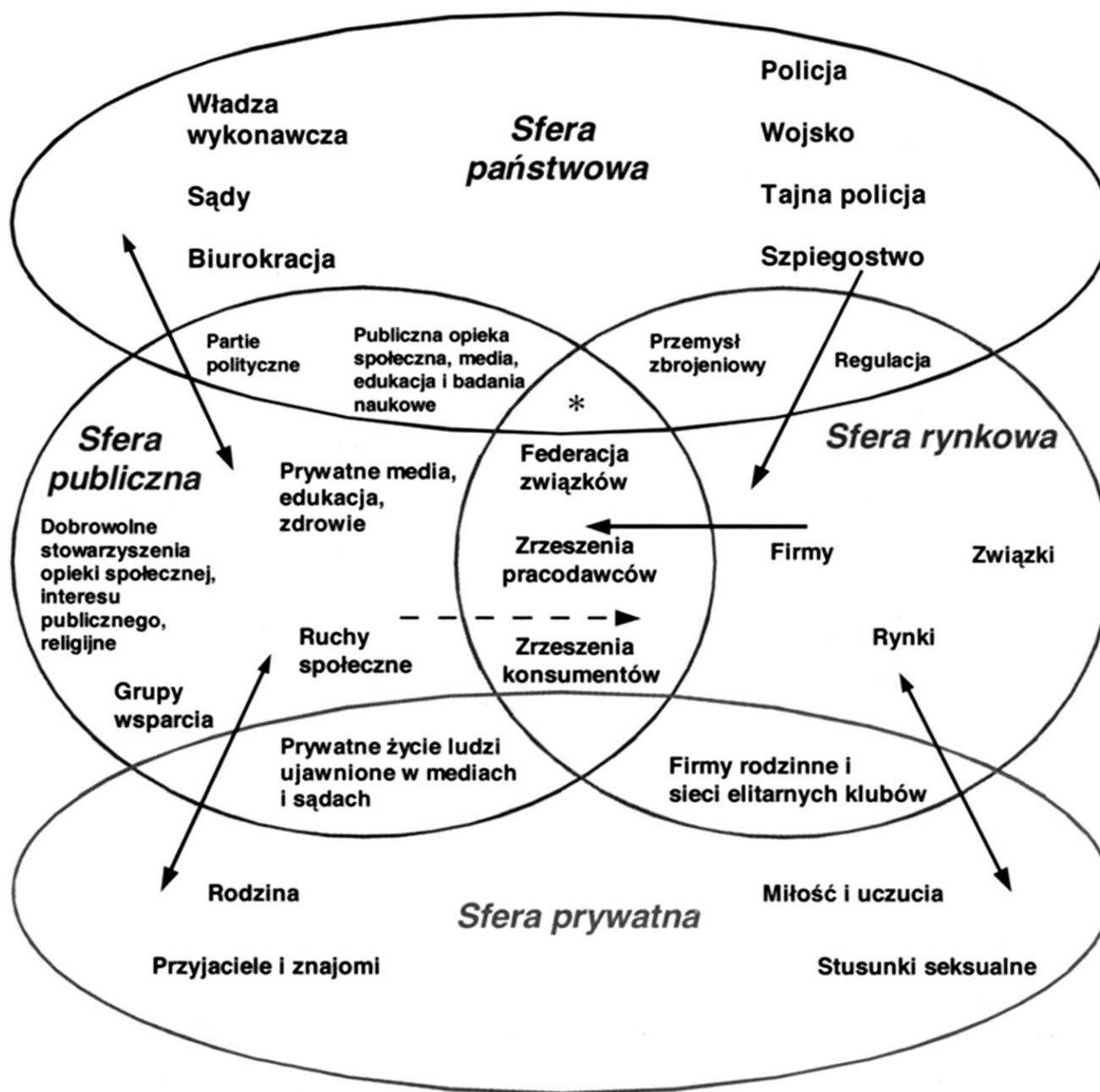

Społeczeństwo obywatelskie w sferze publicznej obok państwa, społeczeństwa politycznego i społeczeństwa ekonomicznego

SFERA PRYWATNA

Cztery sfery z uwzględnieniem ich wspólnych obszarów

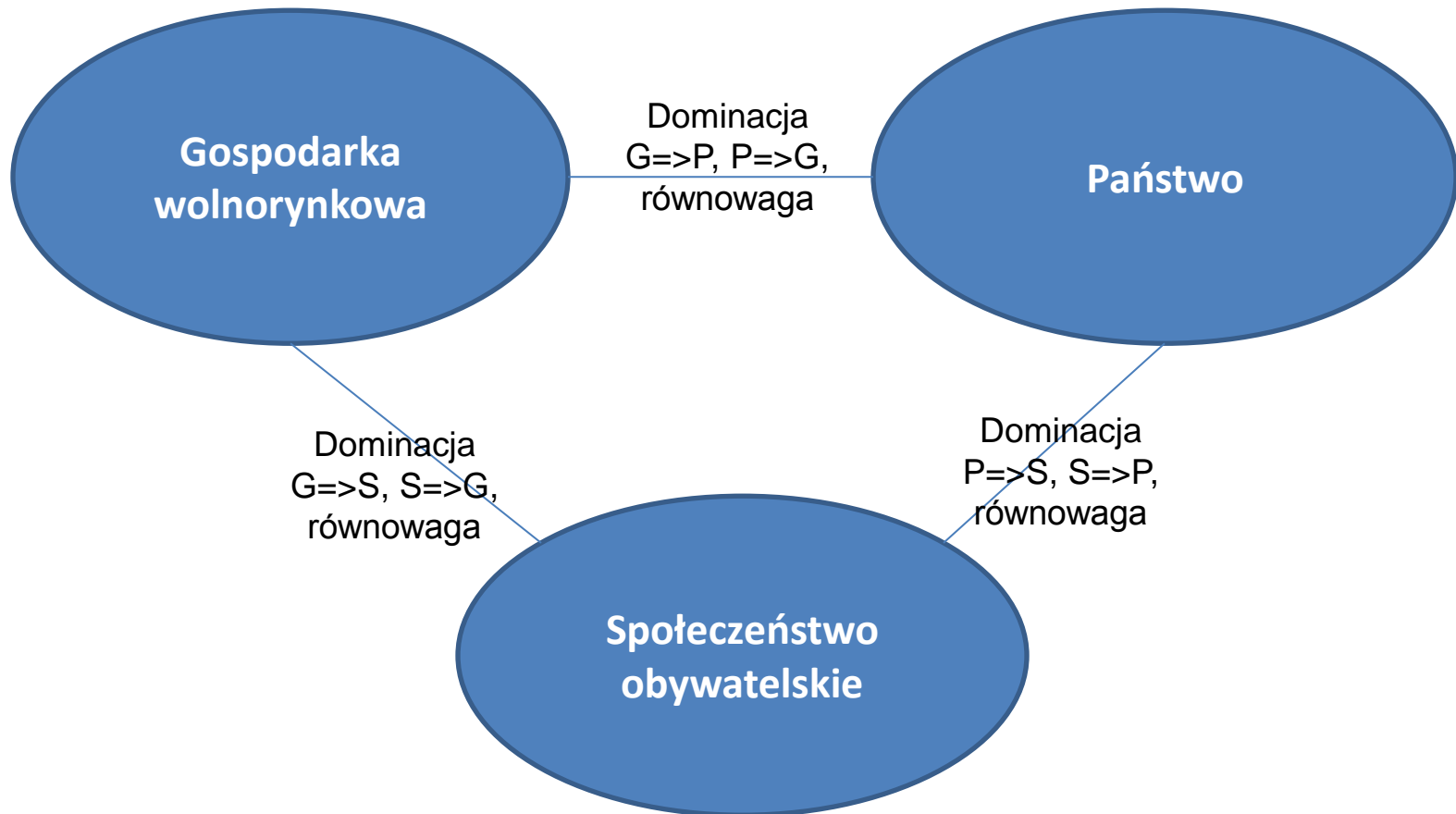

* Publiczne korporacje prawnicze z trójdzielnyim kierownictwem

T. Janosky, *Citizenship and Civil Society*, 1998, s. 13, za: M. Grewiński, *Wielosektorowa polityka społeczna*, 2009 s. 105

Gospodarka, społeczeństwo obywatelskie i państwo i relacje dominacji między nimi

Kryteria definicyjne organizacji *nonprofit*

- 1. Zorganizowanie**, czyli instytucjonalizacja przynajmniej w pewnym zakresie, tzn. powinny być obecne cechy organizacji, czyli pewna struktura, stałe cele, wyraźne granice dające możliwość odróżnienia członków od nieczłonków
- 2. Prywatność**, czyli instytucjonalna odrębność od władzy publicznej i jej administracyjnego aparatu, co jednak nie wyklucza poważnego wsparcia ze strony tej władzy, czy zasiadania w zarządach czy radach tych organizacji ludzi władzy

Kryteria definicyjne organizacji *nonprofit* cd.

- 3. Samorządność**, czyli zdolność do kontrolowania własnej działalności, autonomia działania. Niekiedy organizacje instytucjonalnie odrębne są kontrolowane w takim zakresie przez władzę lub biznes, że można je traktować jako funkcjonalną część władzy lub biznesu i nie spełniają one wtedy tego kryterium
- 4. Niedystrybuowanie zysków**, czyli niezwracanie (bezpośrednio lub pośrednio) wygenerowanego zysku założycielom, właścicielom, członkom lub dyrektorom organizacji. Zysk powinien być przeznaczany na realizację celów i misji organizacji, które z kolei nie powinny koncentrować się na wytwarzaniu zysku

Kryteria definicyjne organizacji *nonprofit* cd.

- 5. Dobrowolność**, czyli przynajmniej w pewnym znaczącym zakresie udział aktywności opartej na wolontariacie w realizowaniu celów i zarządzaniu organizacją oraz brak przymusu prawnego (nieobowiązkowe członkostwo w organizacji i donacje na jej rzecz)

UWAGA: Organizacja musi spełnić wszystkie pięć powyżej wymienionych kryteriów, aby zostać uznaną za organizację *nonprofit*

Organizacje pozarządowe – definicja prawna

2. Organizacjami pozarządowymi są:

- 1) niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych,
- 2) niedziałające w celu osiągnięcia zysku

– osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, z zastrzeżeniem ust. 4.

Ust. 4.

4. Przepisów działu II nie stosuje się do: [Dział II dotyczy działalności pożytku publicznego]

- 1) partii politycznych;
- 2) związków zawodowych i organizacji pracodawców;
- 3) samorządów zawodowych;
- 4) (uchylony);
- 5) fundacji utworzonych przez partie polityczne;

Zasady współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi

- **Partnerstwo:** organizacje pozarządowe mają prawo do **współprecyzowania zadań publicznych i współdefiniowania sposobu ich wykonywania**
- **Efektywność:** władze publiczne wspierają rozwój organizacji pozarządowych jako istotnego składnika społeczeństwa obywatelskiego, **mogącego wiele zadań publicznych wykonywać efektywniej** w kategoriach nie tylko efektywności społecznej, ale także efektywności ekonomicznej
- **Jawność:** udostępnianie partnerom oraz opinii publicznej podstawowych danych o zamiarach, celach i efektach współpracy oraz o jej kosztach, przy wymaganiu od współpracujących organizacji pozarządowych pełnej przejrzystości finansowej

Formy współpracy administracji z trzecim sektorem

- **Wzajemna informacja** o planowanych kierunkach działalności i współdziałanie w celu ich uzgodnienia
- **Konsultowanie** z organizacjami pozarządowymi projektów podstawowych rozstrzygnięć
- **Wspieranie** - w szczególności finansowe - działalności organizacji pozarządowych, podejmowanej z ich inicjatywy w zakresie zadań publicznych o znaczeniu szczególnie ważnym dla organu wspierającego (dla określenia pojęcia „wspieranie” stosuje się na ogół termin „dotowanie” ....)
- **Powierzanie organizacjom pozarządowym wykonywania zadań publicznych na podstawie umów**, które są zbliżone do umów prawa cywilnego, ale nie stanowią udzielenia zamówienia publicznego (kontraktowanie usług organizacji pozarządowych)

Działalność pożytku publicznego

Działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie. [o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie]

Sfera zadań publicznych obejmuje zadania w zakresie:

- 1) pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób;
- <1a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;>
- 2) działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 3) działalności charytatywnej;
- 4) podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania kultury oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- 5) działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz język regionalnych;
- 6) ochrony i promocji zdrowia;
- 7) działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;
- 8) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bezrobotnie i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- 9) działalności na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn;
- 10) działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym;
- 11) działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości;
- 12) działalności wspomagającej rozwój techniki, wynalazczości i innowacji oraz rozpowszechnianie i wdrażanie nowych rozwiązań technicznych w praktyce gospodarczej;
- 13) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- 14) nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania;
- 15) wypoczynku dzieci i młodzieży;
- 16) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- 17) wspierania i upowszechniania kultury fizycznej;
- 18) ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- 19) turystyki i krajoznawstwa;
- 20) porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- 21) obronności państwa i działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- 22) upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji;
- 23) ratownictwa i ochrony ludności;
- 24) pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;
- 25) upowszechniania i ochrony praw konsumentów;
- 26) działalności na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami;
- 27) promocji i organizacji wolontariatu;
- 28) pomocy Polonii i Polakom za granicą;
- 29) działalności na rzecz kombatantów i osób represjonowanych;
- 30) promocji Rzeczypospolitej Polskiej za granicą;
- 31) działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka;
- 32) przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym;
- 33) działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3, w zakresie określonym w pkt 1–32.

Polityka państwa wobec sektora pozarządowego

1980-1988

1980–1988: polityka represji i słabnącej kontroli w okresie „korodującego socjalizmu”

1980–1989 – korodujący socjalizm

- Doświadczenie pierwszej Solidarności jako masowego ruchu społecznego
  - Polityka represji:
    - rozbitcie Solidarności jako ruchu masowego
    - efekt „próżni społecznej”
- ale równocześnie
- Tolerowanie działalności społecznej:
    - działalność samopomocowa, charytatywna, grupy etosowe
    - Ustawa o fundacjach (1984)

1989-1993

1989–1993: polityka tworzenia przestrzeni dla sformalizowanych inicjatyw obywatelskich pod rządami solidarnościowymi

1989–1993 – pierwsze lata przemian pod rządami solidarnościowymi

- Ustawa – Prawo o stowarzyszeniach (1989): wolności obywatelskie gwarantem zmiany ustrojowej
- Dynamiczny rozwój infrastruktury trzeciego sektora: efekt „zdjęcia pokrywki”
- Ulgi podatkowe dla organizacji społecznych i kościelnych;
- Brak oferty w polityce społecznej: organizacje pozarządowe „łatają dziury transformacyjne”

1993-1997

1993–1997: polityka stagnacji w okresie rządów defensywnej koalicji SLD-PSL

1993–1997 – okres zachowawczych rządów koalicji SLD-PSL

- Próby administracyjnej kontroli organizacji pozarządowych (*casus* fundacji)
- Pierwsze lokalne doświadczenia międzysektorowej współpracy (prawo miejscowe)
- Wyhamowanie dynamiki rozwoju infrastruktury trzeciego sektora;
- Pierwsze próby uregulowania działalności pożytku publicznego (1996)
- Zasady: pomocniczości państwa i dialogu społecznego wpisane do Konstytucji RP (1997)

1997-2001

1997–2001: polityka niewykorzystanych szans okresu reform ustrojowych koalicji AWS-UW

1997–2001 – okres reform społecznych koalicji AWS-UW

- Nierozstrzygnięty dylemat: decentralizacja czy urynkowienie sfery społecznej?
- Brak miejsca dla organizacji pozarządowych w czterech reformach społecznych
- Wąska operacjonalizacja zasady pomocniczości: priorytet dla samorządów terytorialnych

2001-2005

2001–2005: budowanie modelu międzysektorowej współpracy w okresie finalizowania akcesji Polski do UE

2001–2005 – okres finalizowania akcesji Polski do UE

- Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (2003)
- Powstawanie organizacji pożytku publicznego
- Wpływ priorytetów UE z zakresu polityki zatrudnienia i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu
- Stworzenie podstaw modelu międzysektorowej współpracy

2005-2007

2005–2007: między współpracą i kontrolą, czyli polityka „kija i marchewki”

2005–2007 – między współpracą i kontrolą

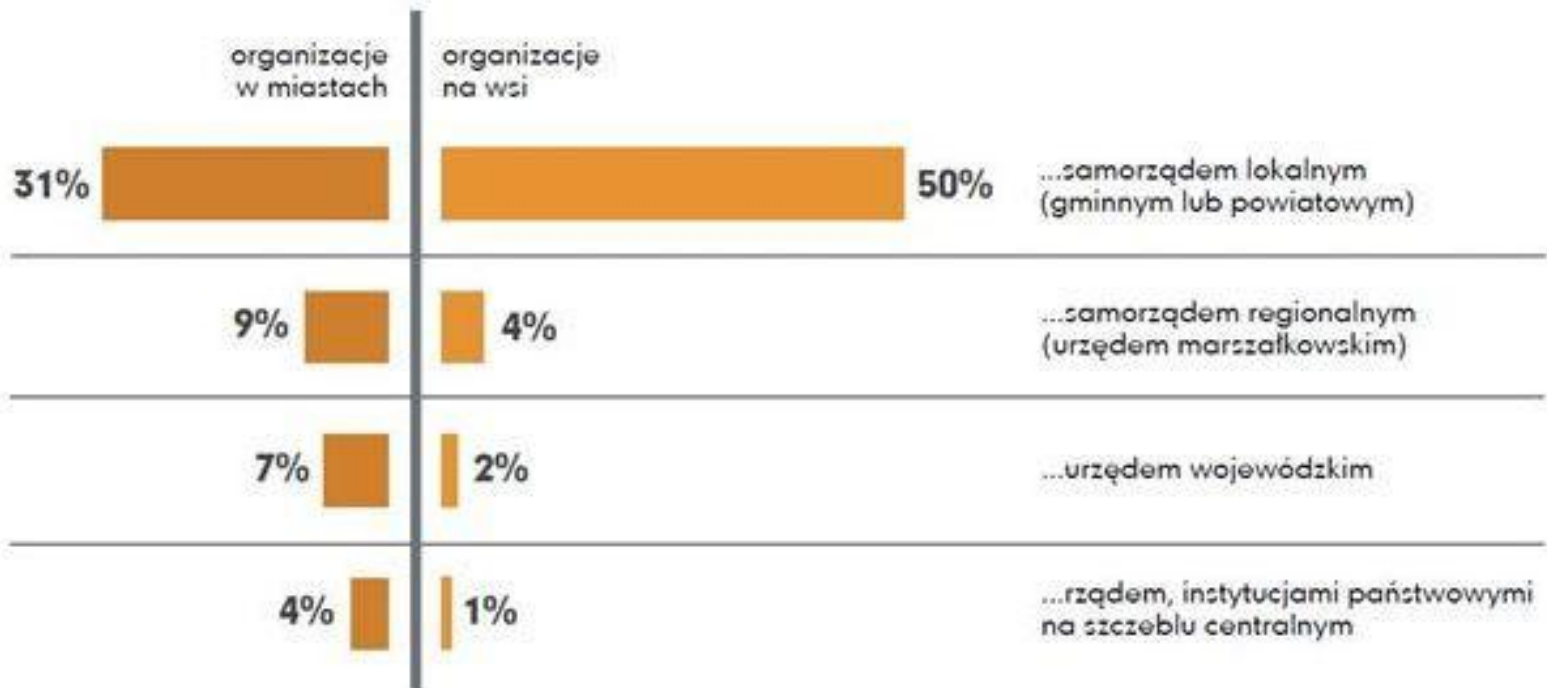
- Próby wzmocnienia państwa: kosztem kogo?/czego?
- Żółta kartka dla decentralizacji, czerwona dla urynkwienia sfery społecznej
- Absorpcji funduszy unijnych ciąg dalszy

Źródło jak wyżej, s. 33

Od 2007 r. mamy już drugi rząd koalicyjny PO i PSL. W tym czasie poczyniono kroki ku decentralizacji (patrz zajęcia dotyczące administracji samorządowej), a także poważnie znowelizowano ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Polityka PO-PSL z pewnością jest bardziej przyjazna dla społeczeństwa obywatelskiego niż PiS-LPR-SO, ale zapewne nie tak przyjazna jakoby to wynikało z nazwy jednej z partii koalicyjnych oraz oczekiwań przyjaciół trzeciego sektora

Kontakty organizacji z administracją

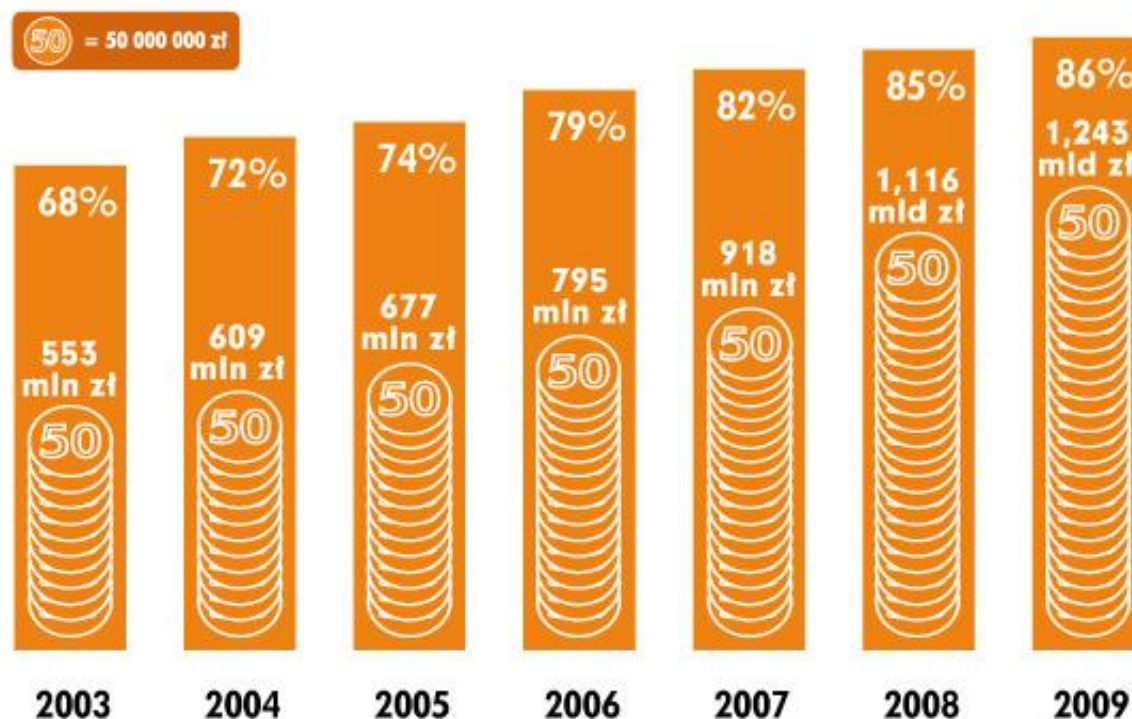
Odsetek organizacji utrzymujących częste, regularne kontakty z...

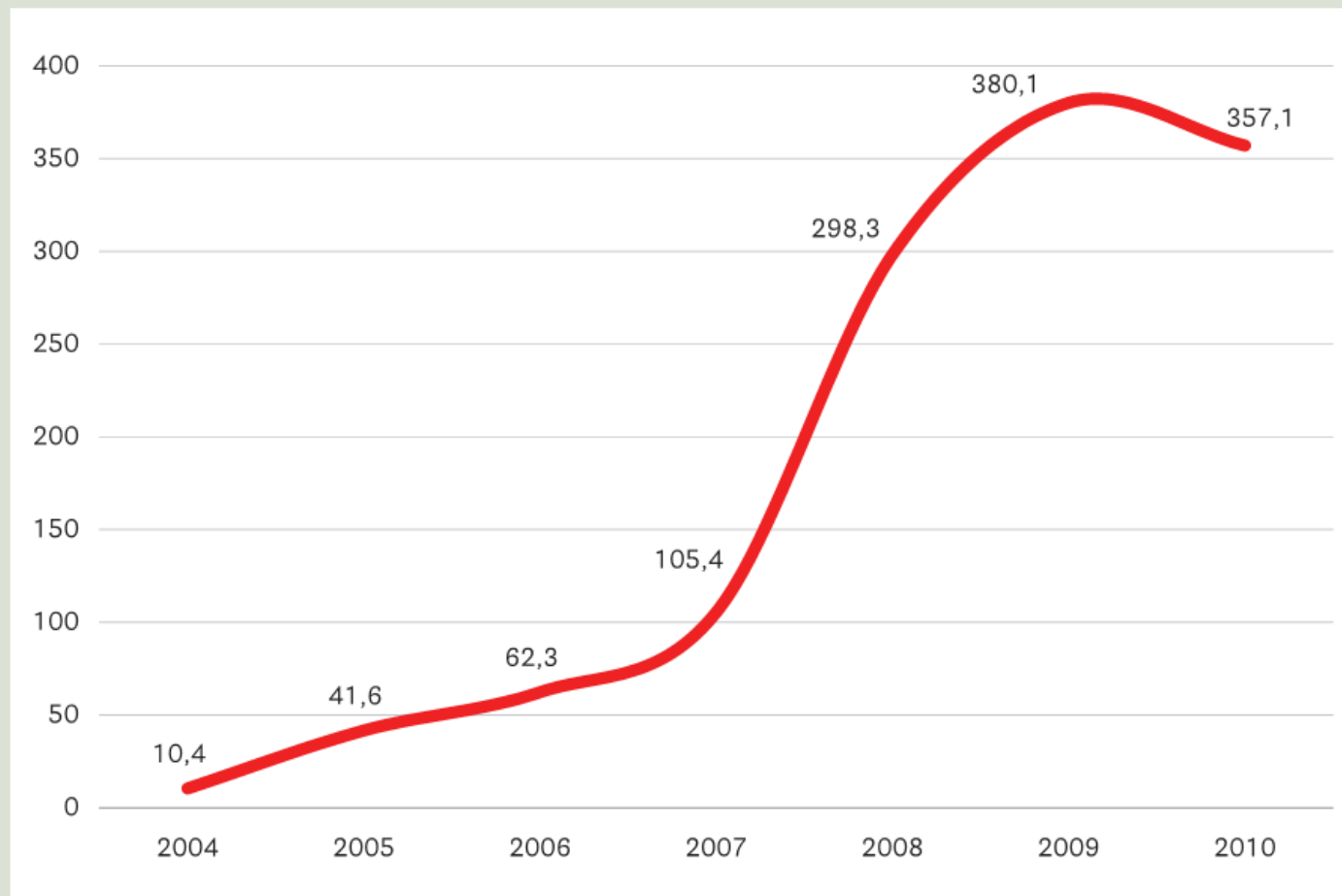
Dotowanie zadań publicznych

Odsetek gmin dotujących realizację zadań publicznych i kwota na to przekazywana

Mechanizm 1%

WYKRES 11. ŁĄCZNA KWOTA* ŚRODKÓW FINANSOWYCH PRZEKAZANYCH ORGANIZACJOM POŻYTKU PUBLICZNEGO W RAMACH MECHANIZMU 1% W LATACH 2004 - 2010.

*w mln złotych

Źródło danych: Ministerstwo Finansów

J. Przewłocka, Zaangażowanie społeczne Polaków w roku 2010: wolontariat, filantropia, 1%. Raport z badań

L.p.	Numer KRS	Nazwa organizacji pożytku publicznego	Kwota w zł
1	0000037904	FUNDACJA DZIECIOM "ZDAŻYĆ Z POMOCĄ"	88 805 662,39
2	0000186434	FUNDACJA POMOCY OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM "SŁONECZKO"	9 876 134,05
3	0000174486	FUNDACJA ANNY DYMNEJ MIMO WSZYSTKO	8 141 726,75
4	0000014124	FUNDACJA TVN NIE JESTEŚ SAM	7 533 951,06
5	0000207472	FUNDACJA "ROSA"	6 683 946,78
6	0000050135	DOLNOŚLĄSKA FUNDACJA ROZWOJU OCHRONY ZDROWIA	4 986 033,92
7	0000031762	STOWARZYSZENIE RODZICÓW NA RZECZ POMOCY SZKOŁOM "PRZYJAZNA SZKOŁA"	4 723 309,12
8	0000086210	FUNDACJA "NA RATUNEK DZIECIOM Z CHOROBAŁĄ NOWOTWOROWĄ"	3 902 460,89
9	0000064892	POLSKIE TOWARZYSTWO WALKI Z MUKOWISCYDOZĄ	3 616 585,07
10	0000097123	FUNDACJA WARSZAWSKIE HOSPICIUM DLA DZIECI	3 563 476,73
11	0000030897	FUNDACJA WIELKA ORKIESTRA ŚWIĄTECZNEJ POMOCY	3 532 907,10
12	0000083356	POLSKIE TOWARZYSTWO STWARDNIENIA ROZSIANEGO	3 475 077,62
13	0000150776	FUNDACJA "DZIEŁO NOWEGO TYSIĄCLECIA"	3 317 763,16
14	0000056901	STOWARZYSZENIE "SOS WIOSKI DZIECIĘCE W POLSCE"	3 196 684,64
15	0000004522	LUBELSKIE HOSPICIUM DLA DZIECI IM. MAŁEGO KSIĘCIA	3 115 047,20
16	0000154454	TOWARZYSTWO OPIEKI NAD ZWIERZĘTAMI W POLSCE	2 923 091,11
17	0000069730	OGÓLNOPOLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY ZWIERZĄT OTOZ "ANIMALS"	2 631 747,99
18	0000097900	MATIO FUNDACJA POMOCY RODZINOM I CHORYM NA MUKOWISCYDOZĘ	2 516 589,74
19	0000285433	FUNDACJA DZIECIOM "POMAGAJ"	2 333 840,79
20	0000306549	FUNDACJA ŚWIĘTEGO BARNABY	2 279 325,78
21	0000116212	ZWIĄZEK OCHOTNICZYCH STRAŻY POŻARNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	2 259 325,67
22	0000147428	FUNDACJA NASZA SZKOŁA	2 257 773,54
23	0000217272	DZIEŁO POMOCY ŚW. OJCA PIO	2 245 972,64
24	0000127204	FUNDACJA RADIA ZET	2 191 521,08
25	0000270809	AVALON - BEZPOŚREDNIA POMOC NIEPEŁNOSPRAWNYM	1 850 747,36
26	0000125054	FUNDACJA EWY BŁASZCZYK AKOGO	1 844 646,61
27	0000198645	CARITAS POLSKA	1 711 320,32
28	0000165702	FUNDACJA DLA DZIECI Z CHOROBIAMI NOWOTWOROWYMI "KRWINKA"	1 629 044,06
29	0000266644	FUNDACJA SERCE DZIECKA IM. DINY RADZIWIŁŁOWEJ	1 616 279,69
30	0000201002	FUNDACJA HOSPICYJNA	1 540 575,18

Dochody z 1% w 2011 r. organizacje, które otrzymały najwięcej pieniędzy

Znaczenie reklamy i kampanii

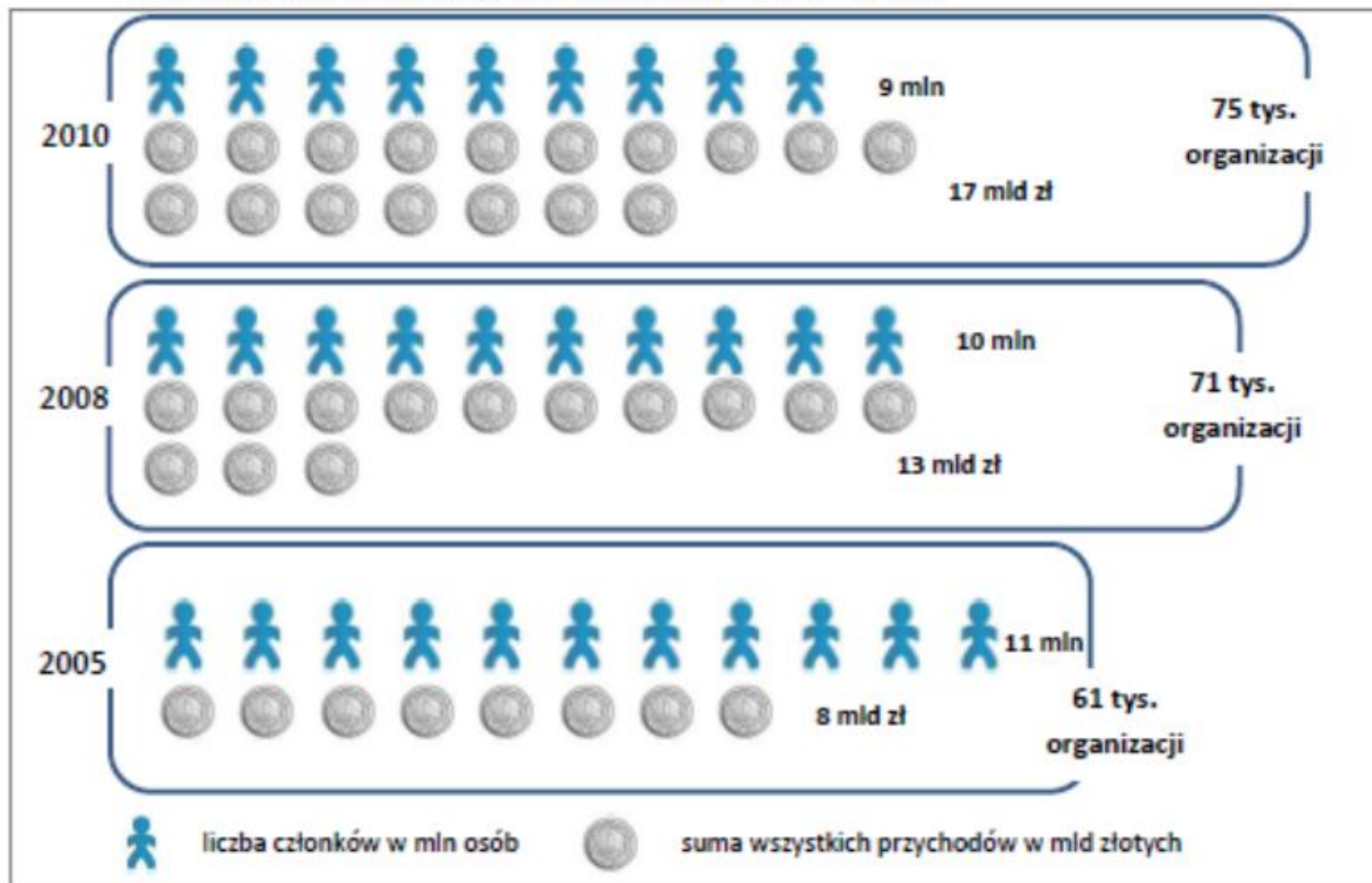
Fundacja Rosa zebrała od podatników 6,6 mln zł, ale aż 3,2 mln zł z tej sumy zamiast na realizację celów statutowych poszło na realizację celów kampanijnych; Fundacja Radia Zet wydała ponad 1 mln zł na reklamę, czyli ok. 47 proc. tego, ile trafiło z 1 proc. podatku.

Jak tłumaczy Małgorzata Borowska ze stowarzyszenia Klon/Jawor i **serwisu NGO.pl**, takie wydatki mają o tyle sens, że znaczna część podatników przekazuje 1 proc. pod wpływem impulsu, a nie chłodnej refleksji. Dają tej OPP, której ogłoszenie czy spot ostatnio widzieli - mówi.

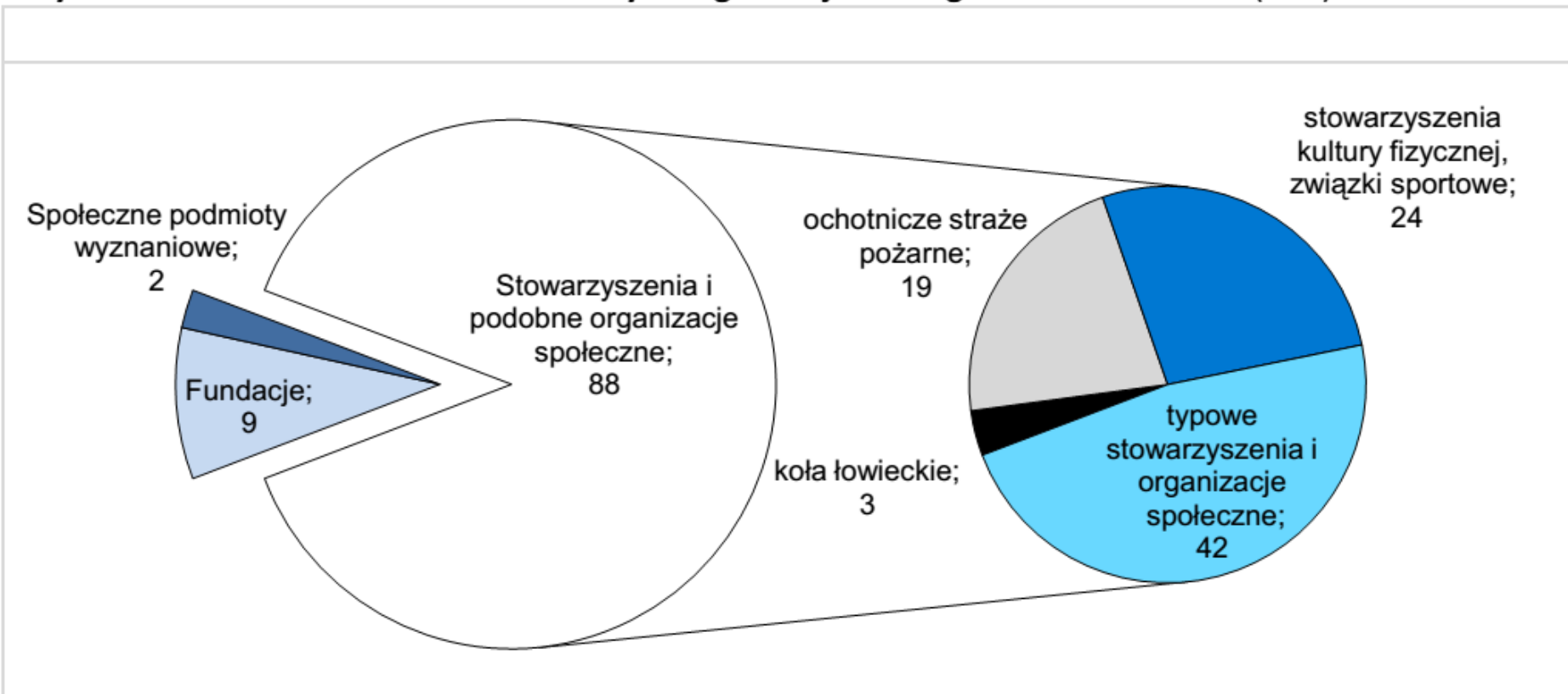
<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/reklama-drozsza-niz-zysk-z-jednego-procenta,282831.html>

Informacje o organizacjach pozarządowych w Polsce

Rysunek 1. Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz fundacje – zmiany w liczebności, potencjale członkowskim i finansowym (2005, 2008 i 2010)

Wykres 1. Struktura zbiorowości badanych organizacji trzeciego sektora w 2010 r. (w %)*

*Dane na wykresie nie sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

Najliczniejsza z trzech wymienionych zbiorowości, tj. stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, dzieli się na cztery rodzaje organizacji: stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (18,4 tys.), ochotnicze straże pożarne (14,8 tys.), koła łowieckie (2,5 tys.) oraz pozostałe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (32,2 tys.), dalej zwane typowymi stowarzyszeniami i organizacjami społecznymi.

Gdzie organizacje mają siedzibę?

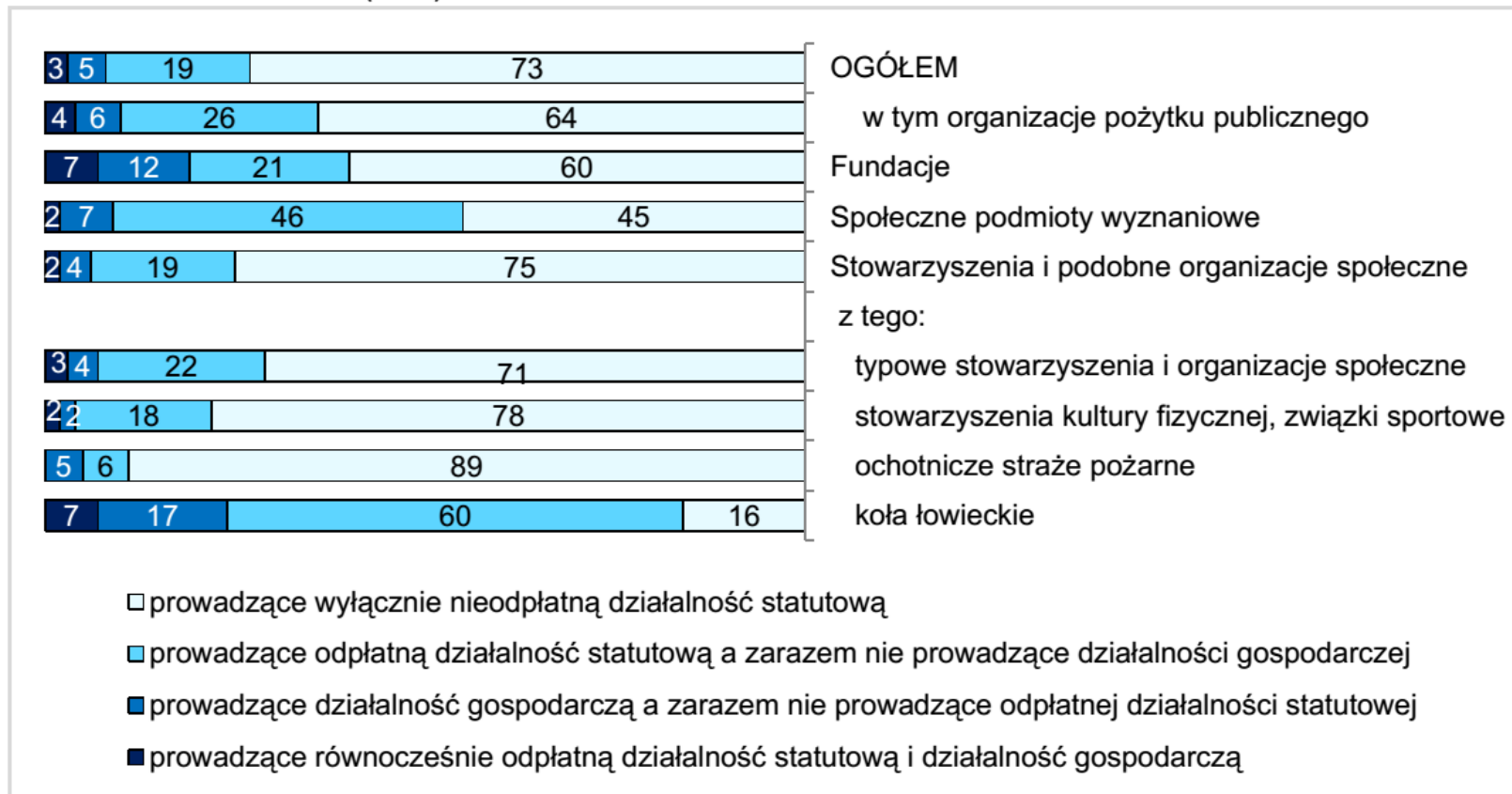
Wykres 3. Badane organizacje trzeciego sektora aktywne w 2010 r. według rodzaju gminy, w której miały siedzibę*(w %)

*Dane na wykresie nie zawsze sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia.

Działalność odpłatna i gospodarcza organizacji

Wykres 5. Badane organizacje trzeciego sektora aktywne w 2010 r. według formy prowadzonej działalności* (w %)

*Dane na wykresie nie zawsze sumują się do 100% ze względu na zaokrąglenia

Formy działalności organizacji

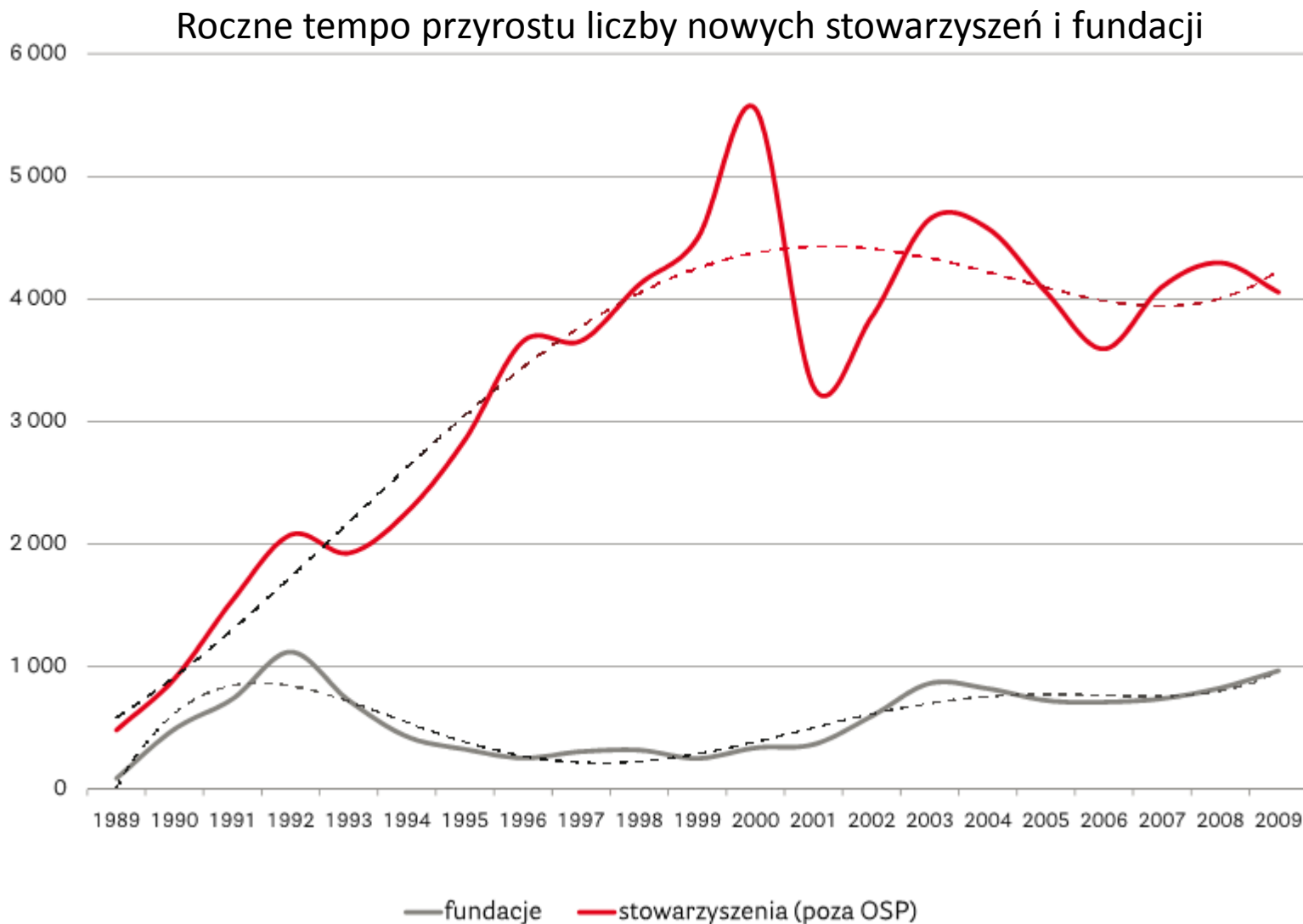

Zasięg terytorialny działalności organizacji

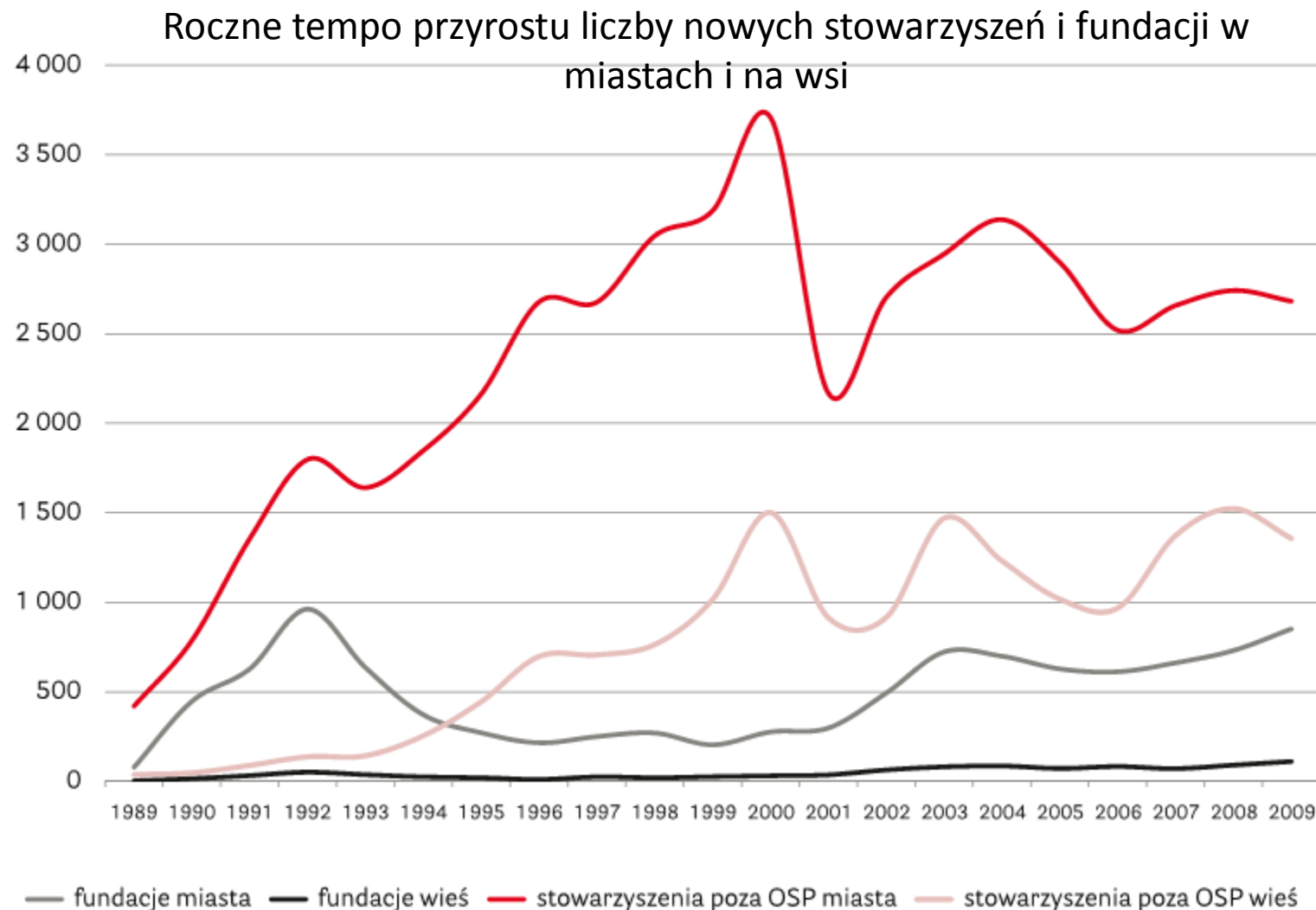

J. Herbst, J. Przewłocka, Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2010, s.

Eksplozja stowarzyszeń w latach 90.

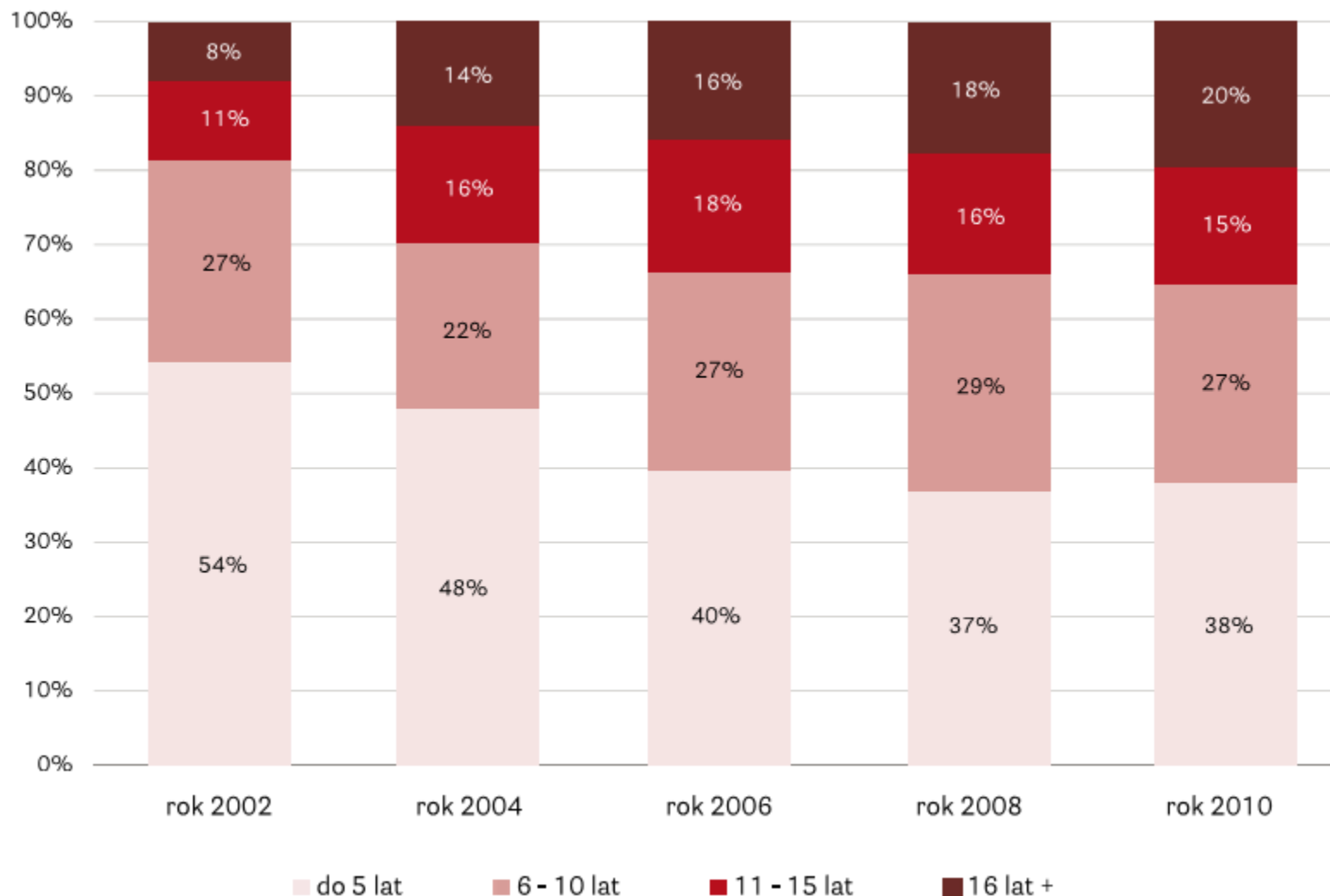

Eksplozja głównie w miastach

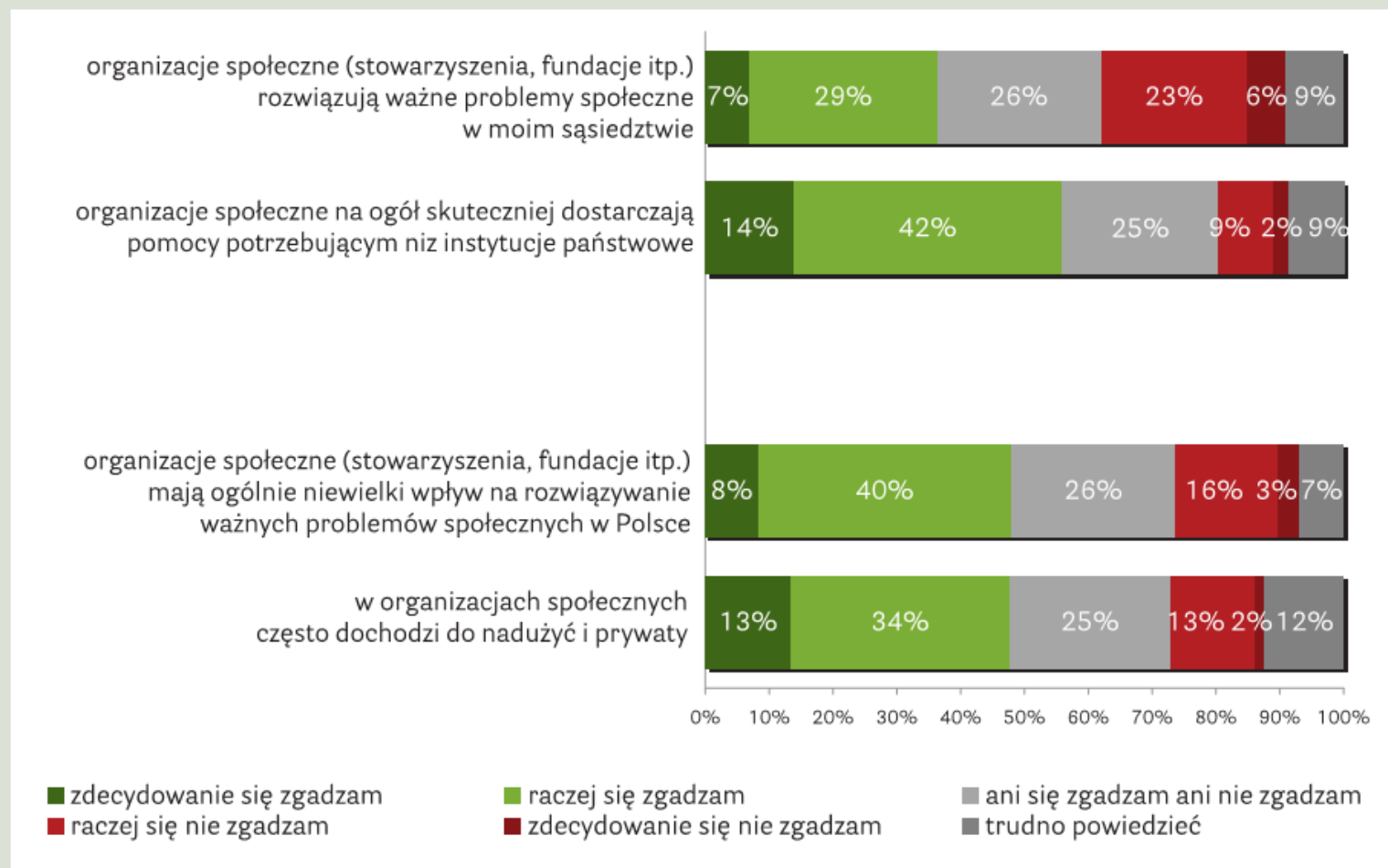
„Krzepnięcie” sektora

Struktura wieku organizacji

Opinie na temat organizacji społecznych

WYKRES 5. OPINIE NA TEMAT ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH.

Źródło danych: Badanie „Wolontariat, filantropia, 1%”

Podstawa procentowania: wszyscy respondenci

J. Przewłocka, Zaangażowanie społeczne Polaków w roku 2010: wolontariat, filantropia, 1%. Raport z badań